

Confortiová, Helena

Nový pohled na češtinu

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 4, pp. 83-86

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136028>

Access Date: 12. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Závěrem stojí za zmínku i poměrně rozsáhlý korpus materiálu, na základě něhož autor své závěry vyvozuje. Ve svých pozorováních, analýze i syntéze vychází jak ze slovníkových zdrojů, tak i zdrojů elektronických. Celkem, jak je uvedeno na s. 8, tvoří vzorek participií perfecti passivi 2414 jednotek, což je úctyhodné číslo. V práci je celá řada autorských schémat, jimiž se snaží Kesner celou problematiku zpřehlednit a systematizovat. Ke škodě práce je jejich čitelnost špatná.

Monografie je bezpochyby nezanedbatelnou kapkou ve sklenice všech badatelských počínů na dané téma a stojí za to, aby ji vzal do rukou každý, koho na jeho profesní cestě provází ruská či širěji srovnávací slovanská gramaticko-slovesná problematika, ať již jde o studenty, pedagogy, kolegy lingvisty-rusisty, tak širší odbornou veřejnost.

Ladislav Král

Nový pohled na češtinu

ВАСИЛЬЕВА, В. Ф.: *Чешский язык: как устроен литературный чешский язык и в чем его структурные и функциоальные сходства и отличия от русского*. Москва: Издательство Дикси Пресс, 2014. ISBN 978-5-905490-20-0.

Učebnice V. F. Vasiljevové¹ zaplňuje důležitou mezeru v oboru bohemistiky. Popisuje češtinu z pohledu ruského uživatele, který by chtěl zvládnout jemu příbuzný jazyk, tedy český.

Pokračuje v tradici, kterou založila A. G. Širokovová, a rozvíjí dál pohled na češtinu a na její přijímání rusky mluvícími uživateli.

1 Autorka této knihy V. F. Vasiljeva, DrSc., je profesorkou katedry slovanské filologie filologické fakulty Moskevské státní Lomonosovovy univerzity, kterou absolvovala v r. 1965. Po ukončení aspirantury a obhajobě kandidátské disertace na téže katedře v roce 1975 nastoupila dráhu vysokoškolské učitelky a od té doby se vědecky zabývá problémy funkční gramatiky a lexikologie současného českého jazyka a otázkami teorie a praxe srovnávací lingvistiky. Po obhajobě doktorské disertace na téma „Pojmenování věcných entit v češtině a ruštině z logicko-lingvistického aspektu“ (1999) byla jmenována profesorkou výše zmíněné katedry. V současné době koná přednášky a semináře, výběrové lingvistické kurzy věnované aktuálním problémům hlavně současné bohemistiky a také vzájemným vztahům jazyka a myšlení, jako např. „Formy existence českého národního jazyka“, „Inovační procesy v české frazeologii“, „Pražská lingvistická škola a její přínos světové lingvistiky“, „Jazykové ztvárnění konceptuálního obrazu světa“ a jiné. Prof. V. F. Vasiljeva je autorkou několika desítek vědeckých prací, příspěvků publikovaných v Rusku a v jiných slovanských zemích, jako v České republice, Bulharsku, Makedonii, Srbsku. Jako přední ruská bohemistka se stále účastní mezinárodních lingvistických konferencí.

Aby se uživatelé učebnice seznámili s osobností profesorky Vasiljevové, je na začátku knihy předmluva V. O. Novoselové o „zakladatelce“ bohemistiky na univerzitě v Moskvě A. G. Širokovové, s odkazem na „historické“ vazby s českou bohemistikou (v 19. st. P. J. Šafařík, ve 20. st. Pražský lingvistický kroužek). Je zhodnocena neopomenutelná práce, úsilí a význam prof. Širokovové. Prof. Vasiljevová je charakterizována jako její hlavní a plodná pokračovatelka. V uváděné publikaci je zejména důležité to, že všechny jevy jsou důkladně a důsledně vykládány pomocí srovnávání shod a rozdílů jazyka českého a ruského. Učebnice je zpracována a – možno říci – propracována velice důkladně. Na začátku knihy se autorka zmiňuje o postavení češtiny v rámci slovanských jazyků, o struktuře a funkci jazyka a uvádí grafický systém češtiny a českou abecedu.

Výklad zahajuje fonetikou, tedy systémem českých hlásek, jejich spojováním do slov, slovních celků a vět. Vše v porovnání s ruštinou a vysvětlováním jednotlivých termínů, takže i nelingvista snadněji pochopí, o čem je řeč. Naopak pro lingvistu – když předpokládáme, že je rusky mluvící – je důležité seznámit se s českými lingvistickými termíny, aby v pozdějším stadiu mohl studovat české mluvnice.

Největší část učebnice zabírá výklad morfologie. Autorka se věnuje jednotlivým slovním druhům a podrobně je rozebírá. Jak po stránce gramatické, tak lexikální. Vždy uvádí dostatek příkladů (v češtině – s ruským překladem), aby si čtenář mohl ověřit, že pravidlo není jen suchým poučením, ale že nachází odraz v jazyce. Chtěla bych zdůraznit, že učebnice bude sloužit nejen studiu rusky mluvících mluvčích, jimž je ruština mateřským jazykem, nebo kteří ji dobře ovládají a chtějí se seznámit s jazykem českým. To by měl být samozřejmě předpoklad každé takové učebnice. Ale – a to pokládám za velice důležité – tato učebnice bude sloužit i českým mluvčím, tedy bohemistům, kteří se chtějí dále zdokonalovat v ruštině: je nutné, aby rusky rozuměli, ale vzhledem k tomu, že jde o popis jejich rodného jazyka, bude pro ně nesmírně užitečné získat znalosti z lingvistické odborné terminologie. Nebudou muset hledat ve slovníku, ale pochopí, co se v učebnici vykládá a získají tak nenásilným způsobem zásobu ruských lingvistických termínů. Navíc pohled z druhé strany (= z ruské) je naučí vnímat svůj jazyk jinak a leckdy je může informace v knize i překvapit.

Například způsob výkladu jednotlivých slovních druhů: myslím tím už i nadpisy jednotlivých kapitol. My Češi dělíme slovní druhy na podstatná jména, přídavná jména, ..., tedy užíváme množné číslo. V ruských mluvnicích nesou jednotlivé kapitoly název v singuláru: imja suščestvitel'noje, prilagatel'noje, atd. Tedy názvy kapitol odpovídají „původnímu“ jazyku: kapitola s názvem imja suščestvitel'noje má uveden český termín Podstatná jména – a v závorce uveden latinský název – substantiva. Čecha může také překvapit, že deklinace jednotlivých rodů začíná femininy. Projevuje se tu tendence, aby, aby se posluchači nejprve seznámili s deklinací toho rodu, který je ruštině dost podobný a nemá příliš mnoho odlišností, jako je tomu např. u maskulin.

(„Dobré“ učebnice češtiny pro rusky mluvící také začínají vždy deklinací feminin, nikoli maskulin.)

Dalším důležitým činitelem, který činí učebnici velice praktickou, je zásada, že na konci každé kapitoly po výkladu a množství příkladů jsou cvičení. Jsou rozmanitá, zahrnují všechny nejdůležitější jevy, vyložené v dané kapitole, i některé „podrobnosti“, které jsou však frekventované a je správné, že jsou uživatelům předloženy.

Po výkladu morfologie následuje syntax, zpracovaná podobně přehledným a jasným způsobem. Pak je kratší kapitola o užívání čárky ve větě jednoduché i v souvětích a způsob užívání ostatních interpunkčních znamének.

Následuje část věnovaná lexikologii a tvoření slov. Zde se nejprve probírá tvoření u substantiv, adjektiv i sloves pomocí sufixů. Nakonec je samozřejmě tvoření sloves pomocí prefixů. V této „slovotvorné“ části je pak většina „textu“ věnována aktivní práci, tedy cvičením: je vysvětleno užití a po něm následuje řada příkladů, kde uživatel musí daný jev doplnit. Uvedu příklad: od sloves tvoříme adjektiva pomocí sufixu *-telný*: dělit, opravit, volit... Nebo slovesná předpona *o-*: je vyloženo 7 jejích významů a uvedeny české věty, kde chybí prefixy: *-loupali si dva pomeranče. -bohatil se z práce jiných atd.*

Poslední kapitola se pak věnuje rozdílům a užití hovorového jazyka v češtině ve srovnání se „spisovným“ – u spisovného jazyka mluvíme jak o jeho mluvené formě a o jeho formě „odborné“ – tedy proslovené – v přednáškách apod., tak psané. Podle českých pravidel se v některých případech tvary „mluvené“ počítají jako kodifikované a ty dřívější jako zastarávající.

Učebnice prof. Vasiljevové je zpracována takovým způsobem, že bude jak nepostradatelnou pomůckou pro ruské bohemisty (i budoucí), tedy uživatele ruštiny jako mateřského nebo druhého jazyka (kterým mohou běžně mluvit), tak důležitou pomůckou pro české bohemisty, kteří rozumějí rusky a chtějí si své znalosti obohatit lingvistickými termíny pro další studium gramatik ruských. Leckdy budou také překvapeni, jak se na jejich mateřský jazyk dívá „cizinec-Slovan“. Například aby přiblížila autorka „Rusům“ odlišnosti v českých krátkých a dlouhých koncovkách při deklinaci (ruština pochopitelně nemá diakritické znaménko „čárku“), uvádí termín „pevučije i stroptičnyje“. Přeložilo by se to asi jako „zpěvné“ – tím jsou myšleny koncovky dlouhé, např. *-úm, -ám, -ích* atd. Ty druhé – dalo by se to přeložit snad jako „vzdorující, vzdorovitě“ – jsou takové koncovky, kde by měly být po tvrdých souhláskách užity vysoké samohlásky: *e, é, i*, např. dělník – o dělníkech (jako o studentech), to ovšem v češtině nelze. Je tedy změněna tvrdá souhláska v měkkou – vznikne základ „o dělníc-“, ten odpovídá tzv. měkké deklinaci (chlapec – o chlapc-ích), připojíme tedy koncovku *-ích*, dostaneme tvar „o dělnících“ – tento jev se běžně v ruštině nazývá „čeredovanije“. (V ruštině je koncovka tvrdá – „o rabotnikach“).

Učebnice nemá klíč ke cvičením, ale „bohemista“ by si s tím měl umět poradit: pokud má učitele, tak ten jeho práci zkontroluje, pokud ne, musí si sám nějak zjistit, zda vše řekl (nebo napsal) správně.

Učebnici pokládám za velice dobrou a nezbytnou pro poznání českého jazyka a pro další studium bohemistiky.

Helena Confortiová